

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
Atatürk University Journal of Faculty of Letters
Sayı / Number **62**, Haziran / June **2019**, 435-437

**SÜLEYMAN EFENDİOĞLU’NUN MEVLÂNÂ LUTFÎ “GÜL Ü NEVRÛZ”
(DİL İNCELEMESİ – METİN VE AKTARMA - GRAMATİKAL DİZİN-
TIPKIBASIM) ADLI ESERİ ÜZERİNE**

(Makale Geliş Tarihi: 20.05.2019 / Kabul Tarihi: 20.05.2019)

Esra YAVUZ*

Şu an Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde profesör unvanıyla çalışmalarını devam ettiren Süleyman Efendioğlu’nun titiz bir çalışmayla ele aldığı *Mevlânâ Lutfî “Gül ü Nevrûz”* adlı eser, Çağatay Türkçesi dönemine, özellikle de klasik Çağatay Türkçesinin kuruluş dönemine ait önemli eserlerden birisidir. XV. yüzyılın başlarından XX. yüzyılın başlarına kadar büyük bir zaman dilimini kapsayan Çağatay Türkçesi, esasında bütün Doğu Türklüğünün XX. yüzyıla kadar ortak yazı dilini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Çağatay Türkçesi yazı dili olarak bugünkü Orta Asya Türk Lehçelerinin neredeyse tamamının atası durumundadır. Çağatay Türkçesi dönemine ait pek çok yazma ve matbu eser bulunmaktadır. Bu eserlerin incelenmesi, o dönemin dilini anlamak ve Türk dili tarihinin gelişimini aydınlatmak adına büyük bir öneme sahiptir.

Efendioğlu’nun, *Mevlânâ Lutfî “Gül ü Nevrûz”* adlı çalışması, yedi ana bölümden oluşmaktadır: Giriş (s. 1-21), Dil İncelemesi (s. 23-204), Metin ve Aktarma (s. 205-378), Gramatikal Sözlük-Dizin (s. 379-541), İşletim (Çekim) Ekleri Dizini (s. 543-610), Ters Dizin (s. 611-631) ve Tıpkıbasım (s. 639-658).

“Giriş” bölümünde, Çağatay Türkçesi, Çağatay Edebiyatı, Çağatay Türkçesinin Devreleri, Mevlânâ Lutfî ve Eserleri, Gül ü Nevrûz Mesnevisi, mesnevinin şekil ve muhteva özellikleri, eserin dil ve üslubuna dair bilgiler verilmiş; nüshaların katalog künyeleri ile birlikte bu nüshaların özellikleri hakkında ayrıntılı bilgiler su-

* Arş. Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü; Res. Ass. Dr. Atatürk University, Faculty of Letters, Res. Assist Dr., Department of Contemporary Turkish Dialects and Literature, esra.yavuz@atauni.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5798-5232>

nulmuştur. Mevlânâ Lutfî'nin bu eseri üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılmış çalışmaların bibliyografyası ise yine bu bölümde yer almaktadır.

“Dil İncelemesi” bölümünde, öncelikle eserin yazılış özellikleri, dönemin eserleriyle karşılaştırılarak verilmiştir. Eserde tespit edilen kelimelerde görülen ses olayları, kelimelerin şekil bilgisi özellikleri ve metinde geçen kelime grupları ve cümle özellikleri yine bu bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde eserin yazılış özellikleri, ses ve şekil bilgisi kısmı ayrıntılı bir şekilde ele alınırken cümle bilgisine çok kısa bir şekilde değinilmiştir. “Önsöz” bölümünde yazarın kendisi de bunu “Cümle bilgisi bölümü ise çok kısa tutulmuş, sadece eserdeki cümle yapıları ve cümle türleri hakkında bir kanaat oluşturma amacı güdülmüştür” şeklinde dile getirmiştir (s. X).

“Metin ve Aktarma” bölümünde mesnevi türünde “mefâ`îlün / mefâ`îlün / fe`ûlün” vezniyle yazılmış manzum klasik bir aşk hikâyesi olan Gül ü Nevrûz'un tespit edilebilen altı nüshası karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır. Burada tespit edilen en eski nüsha olan “Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Nüshası” esas alınarak diğer nüshalarla karşılaştırılma yapılmıştır. Eserin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımının yer aldığı bu bölümde, transkripsiyonlu metin sol sütunda, çeviri metin sağ sütunda verilmiştir. Her beyit, nüsha farklılıkları da esas alınarak numaralandırılma sistemiyle gösterilmiş ve dipnotlarda nüshalardaki farklılıklara dair bilgiler verilmiştir. Böylelikle okuyucuların, hem eserin çevirisini hem transkripsiyonunu hem de nüsha farklılıklarını daha rahat takip edebilmesi sağlanmıştır.

Eserin söz varlığının ve dil özelliklerinin daha sistemli bir şekilde değerlendirilebilmesi için metinde geçen bütün kelimelerin, kelime gruplarının ve çekim eklerinin anlamları ve işlevleri “Gramatikal Sözlük-Dizin” ve “Çekim Ekleri Dizini” bölümlerinde; metindeki kelimelerin ters dizimi ise “Ters Dizim” bölümünde ele alınmıştır. Gramatikal Sözlük-Dizin bölümünde, metinde geçen kelimelerin, kelime gruplarının anlamları verilirken kelime ve kelime gruplarının genel fonksiyon ve anlamlarının haricinde metin içerisinde kazandığı anlam ve fonksiyonları esas alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında Efendioğlu'nun bu eserde, işlevsel ve anlamsal bakış açısını esas aldığını söyleyebiliriz. Dizede, eserde geçen kelimelerin anlamlarına ve kökenlerine dair bilgilerin yer alması o dönemin söz varlığını ortaya koymak adına da büyük önem arz etmektedir.

Eserin “Tıpkıbasım” bölümünde ise eserin esas alındığı ve tespit edilebilen en eski nüshası olan “Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Nüshası”nın tıpkıbasımı yer almaktadır. Tıpkıbasımın verilmesi, eser üzerinde çalışma yapacak diğer araştırmacılara esere erişim imkânı sağlaması açısından önemlidir. Ancak, eserin tıpkıbasımı verilirken yazma nüshanın dört sayfası bir sayfaya sığacak şekilde yerleştirilmesi eserin daha küçük ölçekli olmasına ve okumada biraz zorluk yaşamaya sebep olmaktadır. Yeni baskıda bu sorun giderilebilir.

Türkçenin önemli bir tarihî devresi olan Çağatay Türkçesi dönemi ve bu döneme ait eserler ile ilgili yurt dışında ve Türkiye'de pek çok Türkolog tarafından bilimsel çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Süleyman Efendioğlu'nun büyük bir özveriyle hazırlayarak Türklük Bilimine kazandırdığı bu çalışmayla da bunlara bir yenisi eklenmiştir. Sonuç olarak; Orta Asya Türk Klasik Edebiyatının kurucularından kabul edilen XV. yüzyıl Çağatay şairi Mevlânâ Lutfî'nin "Gül ü Nevruz" adlı eseri üzerine hazırlanan bu çalışma, Çağatay döneminin dilini ve onun temelinde oluşan günümüz Türk lehçelerini anlamak adına dikkate değerdir. Eserin Türklük Bilimine ve bu alanda çalışan araştırmacılara büyük katkılar sağlayacağı inancındayız.